

**Науковий вісник
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету**

Збірник наукових праць

Випуск

17

Ізмаїл - 2004

Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Педагогічні науки Збірник наукових праць

Видається з 1997 року

“Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету” є періодичним виданням, публікації в якому визнаються при захисті дисертаційних робіт з історії, педагогіки та філології (постанова президії ВАК України від 12.06.2002 р. №1-05/6).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Лебеденко Олександр Михайлович – доктор історичних наук, професор, головний редактор
Тичина Анатолій Костянтинович – доктор історичних наук, професор, заст. головного редактора
Савоськіна Тетяна Олексіївна – кандидат філологічних наук, доцент, заст. головного редактора
Богуш Алла Михайлівна – дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор
Буткова Галина Василівна – кандидат філологічних наук, доцент
Гриценко Павло Юхимович – доктор філологічних наук, професор
Гуменний Микола Хомич – доктор філологічних наук, професор
Дряпіка Володимир Іванович – доктор педагогічних наук
Дубасенюк Олександра Антонівна – доктор педагогічних наук, професор
Зарудняк Олександр Андрійович – кандидат філологічних наук, доцент
Карпенко Юрій Олександрович – доктор філологічних наук, професор
Кічук Надія Василівна – доктор педагогічних наук, професор
Кодак Микола Пилипович – доктор філологічних наук, професор
Колесникова Лідія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент
Лебеденко Наталія Петрівна – доктор філологічних наук, професор
Розенберг Арон Якович – доктор педагогічних наук, професор
Тадіян Стела Іванівна – кандидат педагогічних наук, професор
Хмелюк Раїса Іллівна – доктор педагогічних наук, професор
Циганок Ірина Борисівна – кандидат філологічних наук, доцент, відповідальний секретар
Ярмоленко Галина Григорівна – кандидат філологічних наук, доцент

Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету:
Педагогічні науки: Збірник наукових праць. - Ізмаїл, 2004. – Вип. 17. – 146 с.

Затверджено до друку вченою радою Ізмаїльського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 25.11.2004 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію ОД №986

сучасного уроку виступає єдність загальної моделі будови навчально-методичного комплексу з будь-якого навчального предмета та конкретний НМК з російської мови для учнів початкових класів.

1. Малихіна О. В. Мотивація учіння молодших школярів. – К., 2002.
2. Савченко О.Я. Якість і варіативність шкільних підручників як умова запровадження державних стандартів початкової освіти //Початкова школа. – 2001. - № 8.
3. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии /Под ред. С.А.Смирнова. – 4-е изд., испр. – М., 2001.
4. Малихіна О. В. Учитель та доля освітніх реформ //Наша школа. – 2003. - № 4.

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧО-КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

В.В.Матіяш

(кандидат педагогічних наук, доцент,

Тернопільський державний педагогічний університет імені В.Гнатюка)

Л.Г.Решетука

(викладач, Тернопільський державний педагогічний університет імені В.Гнатюка)

Нові реалії педагогічної діяльності об'єктивно створюють передумови для вдосконалення підготовки майбутніх учителів, оволодіння сучасними педагогічними технологіями, системою знань, умінь і навичок, необхідних для успішної організації навчального процесу в школі. Окреслені Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті завдання передбачають спрямування вищої освіти на забезпечення фундаментальної наукової і практичної підготовки фахівців, ефективність якої обумовлюється активною творчою позицією майбутніх фахівців.

Проблема активізації творчо-краєзнавчої діяльності майбутніх педагогів пов'язана з таким важливим теоретичним і практичним завданням як творчий розвиток особистості вчителя як професіонала, дослідника, менеджера навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх наукових публікацій дозволяє виділити такі напрями дослідження цієї проблеми:

- підготовка майбутніх учителів до творчої діяльності (З.С.Левчук, Г.О.Нагорна, Н.Ю.Постолук, Р.П.Скульський, В.М.Чайка);

- вивчення педагогічних умов, шляхів і засобів формування творчої позиції педагога (Л.М.Беляєва, О.І.Виговська, Н.В.Кічук, В.О.Моляко, педагога (Л.М.Беляєва, О.І.Виговська, Н.В.Кічук, В.О.Моляко, О.С.Цокур);

- формування у майбутніх учителів професійно-значущих умінь (В.В.Докучаєва, Л.В.Заремба, В.О.Каплинська, Н.С.Амеліна).

Однак поза увагою науковців залишається питання врахування потенційних можливостей педагогічного краєзнавства в активізації творчої діяльності майбутнього педагога.

Завдання статті: з'ясувати роль педагогічного краєзнавства як засобу активізації діяльності студентів, розкрити основні шляхи творчо-краєзнавчої діяльності майбутніх фахівців.

Зазначимо, що педагогічне краєзнавство є природним стимулюючим фактором вузівського навчання. Можливості його змісту важко переоцінити, якщо співвідносити із сучасними завданнями професійної підготовки майбутнього вчителя. Саме педагогічне краєзнавство – це своєрідний підсилувач у розв'язанні актуальних проблем, що стоять

перед сучасною школою через вагомі потенційні можливості, пов'язані з раціональною своєрідністю педагогічних здобутків.

Здійснений нами аналіз наукового фонду та стану шкільної практики свідчить про відсутність цілісної педагогічної краєзнавчої технології навчання студентів.

Між тим у педагогічній науці визначена специфічна роль педагогічного краєзнавства у підготовці педагогів (1), яка полягає: по-перше, у зміцненні педагогічної компетентності; по-друге, в удосконаленні професійних умінь і навичок, і по-третє, розвиток творчого мислення. Останнє представляє для нас особливий науковий інтерес. Адже, вивчаючи досвід місцевих учителів, майбутні фахівці зможуть інтерпретувати досягнення науки на рівні власного сприйняття. Це дасть змогу відійти від стандартів педагогічної діяльності, творчо переосмислити й обрати інтенсивний підхід до її вдосконалення.

Активізація творчо-краєзнавчої діяльності майбутніх учителів - процес виключно складний та багатогранний. У ході роботи нами були визначені основні шляхи та педагогічні зусилля у вказаному напрямку.

Важливим аспектом експериментальної роботи, спрямованої на процес активізації творчо-краєзнавчої діяльності студентів, виступила організація педагогічної практики. Відомо, що педагогічна практика у вищому педагогічному навчальному закладі є елементом зв'язку між теоретичним навчанням студента і змістом його майбутньої діяльності в школі. Практика органічно пов'язана з усіма формами навчання і водночас виступає завершальним етапом у загальній системі професійно-педагогічної підготовки вчителя (2).

Багаторічні спостереження за навчанням студентів педагогічного факультету дають можливість стверджувати, що педагогічна практика - це той період, коли особливо інтенсивно відбувається процес формування спеціаліста. Перебуваючи в постійному контакті з майстрами педагогічної справи, проникаючи в їхню творчу лабораторію, майбутній учитель вбирає в себе все краще від передових учителів регіону.

Як засвідчив досвід експериментальної роботи, окремі види педагогічної практики мають різний ступінь впливу на творчо-краєзнавчий потенціал майбутнього фахівця. Слід відзначити, що педпрактика своїм формуючим впливом безпосередньо діє на процесуально-діяльнісний компонент педагогічно-краєзнавчої готовності майбутніх учителів. Її переваги забезпечуються тим необхідним учителеві практичним фондом, який діє у творчо-краєзнавчому режимі.

Специфіка безперервної практики з психолого-педагогічних дисциплін – у її тісному зв'язку зі змістом відповідних академічних курсів і в залученні студентів до активної педагогічної взаємодії з учителями й учнями. Тому основні завдання безперервної практики студентів I-III курсів полягали у формуванні позитивного ставлення майбутніх педагогів до засвоєння педагогічного краєзнавчого досвіду в забезпеченні поінформованістю про конкретні передові досягнення з початкового навчання учителів місцевих шкіл. З цією метою ми залучали студентів до спостереження за реальним педагогічним процесом, до посиленої участі в навчально-виховному процесі школи, до виконання індивідуально-творчих завдань, до участі в методоб'єднаннях учителів початкових класів. Основною формою звітності були щоденники педагогічних спостережень. У них студенти записували свої враження, завдання із вивчення педагогічно-краєзнавчого досвіду, результати опрацювання отриманих матеріалів і намагалися сформулювати свої висновки та пропозиції. До щоденників спостережень додавалися вкладки з планом завдань студентам на період педагогічної практики (див. табл. 1).

Таблиця 1

№	Зміст завдань	Терміни виконання	Оцінка виконаного завдання	Підпис керівника практики	Примітка
1	2	3	4	5	6

Результати спостережень проведеної студентами роботи обговорювалися на заняттях з курсу педагогічних навчальних дисциплін. Все це вчило майбутніх педагогів творчо та самостійно мислити, аналізувати, узагальнювати, знаходити оптимальні варіанти.

Осмислюючи резервні можливості першої для студентів навчально-виховної практики, ми визначили провідні напрями педагогічних зусиль у досліджуваному аспекті. Спрямування зусиль студентів на постійний, вдумливий і цілеспрямований аналіз педагогічно-краєзнавчої діяльності учителів школи, різноманітних ситуацій та фактів, що сприяють стимулюванню у студентів аналітичної оцінки власних педагогічних дій і є своєрідною основою творчо-краєзнавчої діяльності майбутніх педагогів. Якщо студент не має звички аналізувати педагогічну діяльність, то він відчуватиме труднощі в розв'язанні важливих завдань сучасної початкової школи. Тому ми пропонували студентам у цей період завдання репродуктивного та репродуктивно-творчого характеру.

З метою вивчення творчо-краєзнавчого аспекту діяльності вчителя на уроці майбутнім учителям пропонувалися технологічні карти педагогічних спостережень (див. табл. 2).

Таблиця 2.

№	Компоненти уроку	Зміст і хід уроку	Форми організації творчої навчальної діяльності учнів	Методи розвитку творчих можливостей	Засоби розвитку творчих можливостей	Шляхи створення творчої атмосфери	Стиль спілкування	Враховування індивідуальних особливостей розвитку учнів	Повнота використання змісту навчального матеріалу для розвитку учнів	Дослідницька діяльність	Результативність

Зауважимо, що заповнення такої карти під час відвідування системи уроків педагога дозволяло студентам визначити притаманні вчителю елементи педагогічно-краєзнавчої діяльності.

Велику увагу нами було приділено вивченню студентами-практикантами творчих лабораторій учителів-майстрів школи: дидактичного та роздавального матеріалу, наочних засобів, авторських програм, нетрадиційних методик навчання учнів початкових класів.

Підсумкова навчально-виховна практика (V курс), що проходили студенти, як правило, на базі сільських загальноосвітніх шкіл, наділена специфічною формуючою дією на творчо-краєзнавчу діяльність майбутніх фахівців. Йдеться про новий статус студента у плані наближення до професійної праці. Крім того, це вид систематичного вивчення та аналізу студентами педагогічного досвіду, його творчого використання в розв'язанні важливих завдань початкового навчання. Дослідна робота в цьому напрямку дала підстави стверджувати про ефективність творчих завдань дослідницькому характеру.

Спостерігаючи за навчальним процесом, студенти-практиканти вчилися визначати творчо-краєзнавчі резерви уроку за заданим алгоритмом:

- визначте аспект спостереження, що є "вузким місцем" на уроці;

- сплануйте програму спостереження за уроком із урахуванням специфіки об'єкта;
 - розробіть рекомендації щодо реалізації творчо-краєзнавчих резервів уроку.
- Результати своїх спостережень студенти фіксували в таблиці 3.

Таблиця 3.

Етапи уроку	Зміст і хід уроку	Час	Діяльність		Педагогічно-краєзнавчі резерви уроку
			учителя	учня	

Досвід переконує, що в ході даної педагогічної практики студенти мають можливість брати реальну участь в організації навчально-виховного процесу з використанням педагогічно-краєзнавчого матеріалу. Практикантами розроблялись і проводились уроки із застосуванням педагогічно-краєзнавчих технологій навчання, результати яких обговорювались класоводами, керівниками педагогічної практики.

Вищим проявом сформованості готовності до здійснення самостійного творчого пізнання була навчально-наукова дослідна робота студентів. Гармонійне поєднання навчальної, виховної і наукової діяльності дає можливість випускнику вищого навчального закладу не тільки плідно трудитися в обраній сфері діяльності, але й займатися самовихованням, самоосвітою.

Результативність навчально-науково-дослідної роботи у плані формуючої дії на творчо-краєзнавчі можливості майбутнього спеціаліста знаходиться у прямій залежності від обмеженості її включення в навчально-виховний процес вищої педагогічної школи. Тому ми намагалися максимально “наситити” педагогічний процес різноманітними активними видами і формами: складання структурно-логічних схем, проведення мікродосліджень, виконання рефератів, анотацій, аналізу педагогічних публікацій, розробки таблиць, схем, доповідей, опис педагогічного досвіду, розв'язання педагогічних задач, виконання дослідницьких та індивідуально-творчих завдань. Ці форми, як свідчить досвід, розвивають у студентів педагогічно-краєзнавчу пізнавальну самостійність, що виявляється в потребі та намаганні майбутнього фахівця мислити в річищі професійних інтересів, здатності орієнтуватися в нових педагогічних ситуаціях, тобто самому бачити в них завдання, проблему, підхід до її розв'язання.

Фактором прискорення розвитку творчо-краєзнавчої діяльності в нашому дослідженні виступав педагогічно-краєзнавчий науковий гурток. Основна мета роботи якого – сприяти підготовці фахівця до організації початкового навчання через поглиблене вивчення та розробку актуальних проблем педагогічного краєзнавства. Ця мета досягалася:

- залученням студентської молоді до дослідницької роботи в галузі педагогічного краєзнавства;
- вихованням творчого підходу до вирішення наукових проблем регіональної освіти;
- прищепленням навичок самостійної роботи і наукового мислення (самостійного вибору джерел, вивчення та аналізу спеціальної літератури, вивчення й узагальнення педагогічно-краєзнавчого досвіду вчителів початкових класів, уміння робити усні та письмові повідомлення про результати дослідження та ін.).

Враховуючи інтереси студентів з даної проблеми, нами були визначені основні напрямки роботи гуртка:

- а) вивчення досвіду передових учителів краю з проблем початкового навчання;
- б) дослідження особливостей роботи навчально-виховних закладів регіону;

в) вивчення місцевих звичаїв і традицій з метою використання в навчально-виховному процесі початкової школи;

г) вивчення місцевих предметів та явищ, що становлять педагогічну цінність .

Кожен член гуртка визначався з темою й індивідуальною програмою з науково-дослідної роботи. Якщо студент займався тією діяльністю, яка йому цікава і відповідає його індивідуальності, то здебільшого, досягає позитивних результатів, проявляє елементи творчості. У свою чергу досягнення студента є передумовою результативності подальших занять у напрямку поглиблення наукового пошуку. Гурток при цьому має для особистості особливу значимість, стає важливим фактором її формування.

Подальша робота організовувалась індивідуально з кожним студентом. Завдання добиралися таким чином, щоб майбутні педагоги могли вдосконалювати свої вміння працювати з науковою літературою, спостерігати за педагогічними явищами у шкільній практиці, діяльністю майстра-педагога, узагальнювати результати педагогічного спостереження. На кожного члена гуртка заводилась облікова картка.

Засідання гуртка проводились 1-2 рази в місяць. На них розглядалися організаційні та поточні питання: розподіл дослідницьких тем серед членів гуртка, рекомендації студентських робіт на конкурс, наукові конференції, презентація наукового доробку певного студента. Як показав наступний хід експериментальної роботи, на одному з перших занять доцільно підготувати гуртківців до пошукової роботи як в теоретичному, так і в практичному плані. Суттєву роль у цій підготовці відігравала організована нами виставка бібліографічної, довідкової і краєзнавчої літератури, ознайомлення з різними типами енциклопедій, словників, бібліографічних вказівників. Це сприяло розширенню кругозору студентів, розвитку їхніх інтересів, вплинуло на активізацію наукової творчості молодих спеціалістів. Велику допомогу в цій справі нам надали працівники університетської бібліотеки та співробітники архівів.

Заслуховувалися короткі повідомлення студентів із проблеми дослідження - огляди місцевих газет, журналів, посібників, методичних рекомендацій, новин педагогічної науки, досліджень відомих науковців та вчителів краю.

Засідання гуртка неодноразово відбувалося спільно з засіданням музею освіти і педагогіки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка, який одночасно виступав регіональним центром з проблем шкільного музеєзнавства. Це зумовлювалося тим, що окремі напрями діяльності музею збігаються з діяльністю педагогічно-краєзнавчого наукового гуртка, завданнями досліджень студентів. Наприклад:

- збір навчально-методичних матеріалів (підручники, документи про освіту, засоби навчання, народознавчі матеріали, фольклор, мистецтво, народні промисли тощо);
- вивчення, узагальнення та поширення досвіду музейної справи в закладах освіти;
- пропаганда музеями історичного досвіду з питань національного шкільництва, навчання і виховання;
- допомога педагогічним колективам закладів освіти у впровадженні нетрадиційних форм роботи за інтересами;
- сприяння вдосконаленню навчально-виховного процесу закладів освіти;
- розвиток творчих інтересів студентської молоді до пошукової, краєзнавчої науково-дослідницької, художньо-естетичної та природоохоронної роботи;
- проведення наукових конференцій на базі музею освіти і педагогіки Тернопільського педуніверситету.

Учасники гуртка залучались до роботи музею через складання історико-етнографічної довідки про місцевість, де вони проживають, участь у розробці й проведенні пошуку конкретної теми, виступ на науковій конференції, часткове оформлення експозиції музею,

складання плану його роботи та інше.

Зазначена робота музею сприяла розширенню загальноосвітнього кругозору і краєзнавчих знань студентів, формуванню в них науково-пізнавальних краєзнавчих інтересів і професійних умінь та навичок.

На завершальному етапі дослідження студента-гуртківця організовувалось обговорення результатів. З цією метою члени гуртка заздалегідь повідомляли про обговорення дослідження, призначалися один-два офіційних рецензенти, що готували відгуки на роботу в письмовій формі. Такий підхід сприяв розвитку дослідницької активності, оскільки для постійного росту активності необхідна громадська оцінка прояву.

Пошуково-дослідна робота членів гуртка дозволила збагатити музей освіти і педагогіки цікавими матеріалами. Крім того, гуртківцями постійно готувався та поновлювався стенд "Увага, досвід!", на якому відвідувачі могли побачити фотографію вчителя, опис його досвіду, методичні рекомендації, відповідні ілюстрації, а також познайомитися з результатами досліджень майбутніх педагогів-краєзнавців.

Однією з ефективних форм гурткової роботи виступав диспут. Основною умовою проведення диспуту був вільний обмін думками, доброзичливість повага і коректність. Так, диспут про школу майбутнього передбачав обговорення таких питань: матеріальна база школи, режим, форми організації навчання, наочні засоби, позакласна та позашкільна робота, взаємодія школи, сім'ї та громадськості. Студенти-гуртківці - активні учасники наукових конференцій, педагогічних конкурсів та олімпіад, школи майбутніх учителів, методичних об'єднань учителів початкових класів.

Педагогічно-краєзнавчий науковий гурток помітно вплинув на професійне становлення майбутніх фахівців. У ході опитування нами були виявлені найбільш типові судження студентів з цього приводу:

- заняття в гуртку значно розширюють кругозір;
- отримана в гуртку інформація дозволяє доповнити і деталізувати педагогічні знання;
- студент-гуртківець постійно знаходиться і курсі подій і відкриттів у галузі педагогічної науки;
- заняття в гуртку сприяють оволодінню навичками самостійної роботи;
- оволодіння навичками самостійної роботи допомагає готуватися до семінарських, практичних та лабораторних занять;
- виробляється вміння знаходити необхідний навчальний і науковий матеріал, критично його аналізувати, вміння працювати з джерелами та літературою;
- робота в гуртку сприяє творчому зростанню кожного учасника.

Студенти усвідомлювали позитивний вплив гуртка на їхнє професійне становлення, що, в свою чергу, було одним із мотивів, який заохочував працювати в ньому.

Отже, важливими шляхами активізації творчо-краєзнавчої діяльності майбутніх педагогів є педагогічна практика, робота педагогічно-краєзнавчого наукового гуртка. Перспективи вивчення цієї проблеми вбачаємо у розробці технології формування банку творчо-краєзнавчої інформації.

1. Роль педагогического краеведения в профессиональной подготовке учителя. - Алма-Ата, 1986.
2. Абдуллина О.А., Загрязкина Н.Н. Педагогическая практика студентов: Учебное пособие. - М., 1989.

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

<i>Бойчев І.І.</i> Специфіка педагогічної організації культурного дозвілля учнів.....	3
<i>Галич О.А.</i> Використання мемуарної літератури в школі.....	7
<i>Глушук С.В.</i> Развитие коммуникативно-речевых навыков и орфографической компетентности учащихся на уроках русского языка.....	14
<i>Дудко Л.М., Московченко В.М.</i> Розвиток логічного мислення молодших школярів при розв'язуванні задач підвищеної складності.....	19
<i>Желейко І.Ю.</i> Самовдосконалення як провідна умова професійного росту вчителів музики.....	25
<i>Кічук Я.В.</i> Сучасні аспекти правової соціалізації учнівської молоді.....	28
<i>Князян М.О.</i> Засоби самоактуалізації особистості вчителя-дослідника.....	33
<i>Коваль Т.І., Чирва І.В.</i> Диференційоване навчання англomовного діалогічного мовлення майбутніх інженерів.....	39
<i>Корнієнко С.М.</i> Експериментальна педагогічна технологія фізичного виховання молодших школярів у системі “родина – школа”.....	45
<i>Куліненко Л.Б.</i> Параметричні і технологічно-педагогічні основи експериментальної моделі профорієнтації.....	50
<i>Курач Л.И.</i> Использование ситуативных ролей при обучении школьников диалогической речи.....	58
<i>Лесіна Т.М.</i> Сучасна молодь як об'єкт соціалізації.....	63
<i>Липська І.І.</i> Країнознавчі особливості комунікації в адміністративно-правовій сфері України та Франції.....	67
<i>Малихіна О.В.</i> Зорієнтованість навчально-методичного забезпечення сучасного уроку на особистість учня.....	72
<i>Матіяш В.В., Решетуха Л.Г.</i> Шляхи активізації творчо-краєзнавчої діяльності майбутніх учителів.....	77
<i>Мізюк В.А.</i> Вивчення студентами основних напрямів розвитку туристичної діяльності в Українському Подунав'ї.....	83
<i>Москалюк Л.В.</i> Особливості мотивації учіння дітей середнього шкільного віку.....	87
<i>Пальшкова І.О.</i> Умови та етапи формування професійно-педагогічної діяльності вчителя.....	91
<i>Пенькова С.Д.</i> Збагачення лексичного запасу першокласників у період навчання грамоти.....	96